

Тарабукіна Т. Л.,*магістрантка кафедри англійської філології і перекладу
Національного університету «Київський авіаційний інститут»
<https://orcid.org/0009-0000-9157-0436>***Сітко А. В.,***кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного університету «Київський авіаційний інститут»
<http://orcid.org/0000-0003-0071-038X>*

ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ МОДАЛЬНИХ ПРИСУДКІВ У ТВОРАХ АРТУРА КОНАН ДОЙЛЯ

Анотація. У статті розглянуто особливості перекладу модальних присудків на матеріалі творів Артура Конан Дойля про Шерлока Холмса та їх українських перекладів. У детективній прозі Конан Дойля модальні конструкції виконують особливу функцію, оскільки вони пов'язані з процесом дедуктивного мислення, формулюванням припущень, оцінкою ймовірності подій, передачею сумніву, наказу, поради, дозволу або ввічливого прохання.

У роботі проаналізовано поняття складного модального присудка як граматичної конструкції, що поєднує модальний компонент і смислове дієслово. Констатовано, що модальність є важливим засобом вираження авторської позиції, логіки персонажів, психологічної напруги та комунікативних відтінків художнього тексту. Визначено основні типи модальності, характерні для творів Конан Дойля: деонтичну, епістемічну, динамічну, волітивну та етикетно-комунікативну. Особливу увагу приділено конструкціям із модальними дієсловами *must, can, could, may, might, should, would*, а також їхнім українським відповідникам. З'ясовано, що переклад таких конструкцій не може бути дослівним, оскільки англійська та українська мови мають різні граматичні способи вираження модальності.

У статті окреслено основні перекладацькі труднощі, серед яких багатозначність англійських модальних дієслів, необхідність розрізнення деонтичної та епістемічної модальності, передача перфектних модальних конструкцій і збереження індивідуального мовлення персонажів. Доведено, що найпродуктивнішими способами перекладу є граматична заміна, лексична заміна, модуляція, компенсація, конкретизація та адаптація до норм українського художнього мовлення. Зроблено висновок, що успішний переклад складних модальних присудків забезпечує збереження логіки дедуктивного мислення Шерлока Холмса, стилістичної своєрідності оригіналу та художньої переконливості українського тексту.

Ключові слова: модальність, складний модальний присудок, художній переклад, перекладацькі трансформації, епістемічна модальність, деонтична модальність, перекладацькі труднощі.

Постановка проблеми. Проблема перекладу модальності належить до найскладніших питань художнього перекладу, оскільки модальність виражає не лише граматичне значення, а й ставлення мовця до дії, події, адресата або висловлюваної думки. У художньому тексті модальні конструкції виконують

особливо важливу функцію: вони передають сумнів, припущення, наказ, дозвіл, обов'язок, імовірність, моральну оцінку, психологічний стан персонажа та логіку його мислення. Саме тому переклад складних модальних присудків не може зводитися до механічного добору словникового відповідника. Перекладач має враховувати граматичну структуру оригіналу, семантику модального компонента, стиль висловлювання, характер персонажа, жанрову специфіку твору та норми мови перекладу [1; 2].

Матеріалом дослідження є твори Артура Конан Дойля про Шерлока Холмса, зокрема цикл оповідань *The Adventures of Sherlock Holmes*, уперше опублікований у 1892 році, а також інші тексти холмсіани, доступні в електронній бібліотеці Project Gutenberg. Цей корпус є показовим для аналізу модальності, оскільки детективна проза Конан Дойля побудована на припущеннях, логічних висновках, інтелектуальному прогнозуванні, психологічному тиску, наказових репліках і тонких формах ввічливості. У діалогах Шерлока Холмса, доктора Ватсона, клієнтів і підозрюваних часто трапляються конструкції, які в українському перекладі потребують різних способів відтворення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасному мовознавстві існує чимало підходів до визначення модальності і кожен із них висвітлює певний аспект цього багатогранного явища. Так, Шарль Баллі запропонував розглядати модальність як вираження ставлення мовця до змісту висловлювання, увівши поняття «модусу», протиставленого «диктуму» – об'єктивному змістові повідомлення [3]. В англійській лінгвістичній традиції Ф. Палмер запропонував виокремлювати три основні типи: епістемічну (*epistemic*), деонтичну (*deontic*) та динамічну (*dynamic*) модальність [4]. Як слушно зазначає Н. І. Талан, модальні дієслова в англійській мові становлять особливу проблему для перекладачів через свою полісемію та контекстну залежність: одне й те саме модальне дієслово може виражати абсолютно різні значення залежно від мовленнєвої ситуації, і перекладач змушений щоразу шукати найточніший відповідник [5, с. 322]. Водночас Х. Тянь та М. Пташинський наголошують на тому, що перекладачі виступають посередниками між культурами, і їхні рішення щодо передачі модальних значень неминуче відображають як лінгвістичні, так і соціокультурні чинники [6, с. 2–4].

Проте, питання перекладу модальних присудків як окремого структурно-семантичного типу вивчене недостатньо, особливо на матеріалі англо-українського перекладу. Незважаючи на те, що твори Артура Конан Дойля перекладалися українською мовою неодноразово, що створює унікальну можливість для порівняльного аналізу перекладацьких рішень різних епох і стилів, дослідження відтворення складних модальних присудків не лише як граматичного феномена, але й з позиції історико-перекладацької проблеми ще не було предметом розвідок з перекладу. **Мету** розвідки вбачаємо у дослідженні особливостей англомовних модальних присудків як окремого структурно-семантичного типу та виокремленні основних способів їх відтворення українською мовою на матеріалі творів Артура Конан Дойля та їх перекладів, зважаючи на фактор множинності перекладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складний модальний присудок – це присудок, у структурі якого поєднуються модальний компонент і основний смисловий дієслівний компонент. У сучасній англійській мові така структура найчастіше виражається поєднанням модального дієслова або модального еквівалента з інфінітивом: *can see, must know, may have heard, should have done, ought to say, be able to prove, have to leave, be to meet, be likely to happen*. Модальний компонент не називає саму дію, а вказує на її можливість, необхідність, імовірність, бажаність, обов'язковість або очікуваність [2; 7; 8].

В українській мові модальність виражається інакше. Українська мова не має такої розгалуженої системи граматичних модальних дієслів, як англійська. Значення можливості, необхідності, припущення або обов'язку передаються переважно лексично, синтаксично або інтонаційно: за допомогою слів *може, можна, мусить, повинен, слід, треба, варто, мабуть, напевно, ймовірно, здатен, спроможний, довелося, неможливо, необхідно* [7; 8]. Саме тому під час перекладу англійських модальних конструкцій українською мовою часто виникає потреба в граматичній перебудові речення.

У художньому тексті модальний присудок не є лише граматичною одиницею. Він виконує стилістичну, психологічну й композиційну функції. У творах Конан Дойля модальні присудки часто позначають процес логічного мислення Холмса. Наприклад, *must be* може передавати не наказ чи обов'язок, а логічний висновок: *«це, мабуть, є», «це мусить бути», «це напевно»*. Конструкція *could have been* може означати гіпотетичну можливість у минулому: *«могло бути», «міг статися», «цілком могло виявитися»*. Конструкція *should have known* передає не просто обов'язок, а докір, жаль або ретроспективну оцінку: *«мав би знати», «слід було здогадатися»* [2; 7]. Усе це показує, що перекладач має зважати не лише граматичну форму, але й брати до уваги комунікативну функцію модального присудка.

У прозі Конан Дойля модальні конструкції можна умовно поділити на кілька семантичних типів: *деонтичні, епістемічні, динамічні, волітивні та етикетно-комунікативні*.

Етикетно-комунікативна модальність особливо важлива в діалогах. Так, англійські форми *would you, could you, may I, might I* часто не перекладаються буквально, оскільки в українській мові ввічливість може передаватися іншими засобами: частками, формою звертання, умовним способом, інтонацією. Наприклад, *could you tell me* не завжди варто перекладати як *«чи могли б ви сказати»*, оскільки у художньому діалозі при-

роднішим може бути *«скажіть, будь ласка», «чи не скажете», «дозвольте запитати»* [1].

Окрім цього один і той самий англійський модальний компонент може мати різні українські відповідники. Наприклад, *must* у деонтичному значенні перекладається як *мусить, повинен, треба*, а в епістемічному – як *мабуть, напевно, очевидно, мусить бути* [2; 7]. Саме ця багатозначність створює найбільші труднощі для перекладача, адже неправильне визначення типу модальності може спотворити зміст сцени. Якщо епістемічне *must be* перекласти як прямий обов'язок, речення втратить логіку дедуктивного міркування. Якщо ж деонтичне *must* перекласти як *«мабуть»*, буде втрачено силу наказу або моральної вимоги.

Детективний жанр сам по собі тяжіє до модальності. Розслідування завжди існує між знанням і незнанням, фактом і припущенням, доказом і гіпотезою. У творах про Шерлока Холмса ця особливість посилюється тим, що головний герой постійно демонструє процес мислення. Він не просто повідомляє готовий результат, а формулює припущення, відкидає неможливе, оцінює ступінь імовірності різних версій. Саме тому модальні присудки стають важливою частиною образу Холмса.

Один із найвідоміших принципів Холмса пов'язаний із логікою неможливого та ймовірного. У текстах Конан Дойля ця логіка часто виражається через конструкції з *must, cannot, could not, may, might*. Наприклад, коли Холмс каже, що певна подія *«не могла»* відбутися у певний спосіб, це не просто граматичне заперечення можливості, а етап дедуктивного аналізу. Український перекладач має передати інтелектуальну категоричність такого висновку: *не могла, не могло бути, це виключено, цього не могло статися*.

Водночас Конан Дойль часто використовує модальні форми для створення атмосфери невизначеності. Клієнти Холмса нерідко говорять обережно, непевно, з емоційною напругою: *I could not understand, I may have been mistaken, it seemed that, I should say* [9]. У таких випадках буквальный переклад не завжди є найкращим. Наприклад, *I should say* у діалогічному контексті може означати не *«я повинен сказати»*, а *«я б сказав», «мабуть», «як на мене»* [1; 2]. Тому перекладач має розрізняти граматичну форму та реальну функцію вислову.

Ще одна важлива особливість – поєднання модальності з соціальним етикетом вікторіанської Англії. У мовленні джентльменів, лікарів, поліцейських, клієнтів і слуг модальні конструкції часто позначають не реальну можливість, а ввічливість. Наприклад, *would you be so kind, could you, might I ask* [10] є формулами соціальної коректності. В українському перекладі вони не завжди потребують буквального збереження всіх модальних елементів. Надмірно дослівний переклад може звучати штучно, тому часто доцільними є варіанти *будьте ласкаві, дозвольте запитати, скажіть, будь ласка, чи не могли б ви* [11].

Для мови Ватсона характерна інша модальна функція. Як оповідач, він часто реконструює події, пояснює своє тодішнє нерозуміння, оцінює поведінку Холмса або передає власний подив. У таких фрагментах модальні присудки допомагають створити дистанцію між Ватсоном-учасником подій і Ватсоном-оповідачем. Конструкції типу *I could not imagine, I could see, I had to admit, I was unable to understand* [9] передають не лише дію, а й обмеженість знання персонажа. Українською це може передаватися як *я не міг уявити, я бачив, мені довелося*

визнати, я був неспроможний зрозуміти, я ніяк не міг збагнути [12].

Основна складність перекладу англійських складних модальних присудків українською мовою полягає у відсутності повної формальної відповідності між граматичними системами двох мов. Тому перекладач має не стільки «замінити» одне слово іншим, скільки відтворити функцію модальної конструкції.

Як засвідчив аналіз матеріалу дослідження, при перекладі складних модальних присудків найчастіше використовуються такі трансформації: граматична заміна, лексична заміна, модуляція, компенсація, конкретизація, генералізація, додавання або вилучення модального компонента. Так, наприклад, *he had to leave*, де англійське підметово-присудкове речення можна перекласти як *йому довелося піти* з використанням граматичної заміни особового англійського речення на безособову українську конструкцію. Такий прийом є природним для української мови, оскільки форма *довелося добре* передає вимушеність дії.

В окремих випадках перекладач послуговується трансформацією модуляції, змінюючи спосіб вираження думки. Наприклад, *he could not have escaped* [9] перекладено не лише як він не міг утекти, а як «втеча була неможливою» [11] або «він ніяк не міг утекти» [12]. У такому разі перекладач змінює граматичну перспективу, але зберігає зміст: ідеться про логічну або фізичну неможливість дії.

Компенсація використовується перекладачем тоді, коли певний модальний відтінок неможливо зберегти в тому самому місці тексту. Наприклад, якщо англійська ввічлива конструкція *might I ask* [10] у перекладі скорочується до *дозвольте запитати*, втрачений відтінок умовності може бути компенсований формою звертання, часткою *будь ласка* або загальною ввічливою інтонацією репліки.

Конкретизацією варто послуговуватися коли англійський модальний компонент має широке значення, а український переклад потребує точнішого вибору. Наприклад, *can* може означати фізичну можливість, уміння, дозвіл або теоретичну можливість. У перекладі доводиться конкретизувати: *може, вміє, має право, здатен, можливо* [2]. У той час, як вилучення модального компонента можливе тоді, коли його значення в українському реченні передається контекстом або інтонацією. Наприклад, *would you sit down?* [10] у діалозі може бути перекладене як *«як сідайте, будь ласка»* [13], де формальна умовність *would* не відтворюється, але ввічлива функція зберігається.

Модальне дієслово *must* є одним із найважливіших для мови Шерлока Холмса. Воно може передавати як обов'язок, так і логічну необхідність. У репліках Холмса *must* часто має епістемічне значення: персонаж не наказує, а робить висновки на основі фактів. У таких випадках український переклад «*мусить*» [13] не завжди є найкращим, бо може звучати надто деонтично. Природнішими часто є варіанти «*мабуť, напевно, очевидно, безперечно, це має бути*» [11; 12]. Наприклад, умовна модель «*the man must be left-handed*» [9] у контексті дедукції краще перекладається як «*цей чоловік, очевидно, шульга*» [11] або «*цей чоловік, напевно, шульга*» [12], ніж як «*цей чоловік мусить бути шульгою*» [13]. Останній варіант теж можливий, але має книжніший і дещо жорсткіший відтінок. У мові Холмса він може бути доречним, якщо потрібно зберегти категоричність висновку.

Дієслова *can* і *could* у творах Конан Дойля передають фізичну можливість, інтелектуальну здатність, припущення,

сумнів або ввічливість. У мові Ватсона *could* часто виражає обмеженість сприйняття: «*I could not understand, I could see, I could hear*» [9]. Українською це може бути «*Я не міг зрозуміти*», «*я бачив, я чув, мені було чути, я ніяк не міг збагнути*» [11]. У ввічливих проханнях *could* не завжди треба перекладати як *міг би*. Наприклад, *could you tell me* може бути передане як *скажіть, будь ласка*, якщо контекст потребує природного діалогу. Проте у більш формальній сцені варіант *чи не могли б ви сказати* допомагає зберегти соціальну дистанцію.

Модальні дієслова *may* і *might* часто передають *припущення або дозвіл*. У детективному тексті вони особливо важливі для формулювання версій. Наприклад, «*he may have seen something*» [10] – «*можливо, він щось бачив, він міг щось бачити*» [11]. Якщо потрібно підкреслити слабшу ймовірність, *might* можна перекласти як *міг би, можливо, цілком можливо, не виключено, що*. Варто зазначити, що у перекладі важливо не перебільшити ступінь упевненості. *May* і *might* зазвичай слабші за епістемічне *must*. Якщо *must be* передається як *напевно*, то *may be* краще перекладати як *можливо, може бути, не виключено*. У детективі це принципово: різні модальні дієслова показують різний ступінь наближення до істини.

Конструкції *should* і *ought to* виражають пораду, моральну належність, очікуваність або докір щодо минулої дії. У діалогах вони часто передають соціальну норму: «*you should consult Holmes*», «*you ought to know*», «*I should have thought*» [9]. Українською це може бути «*вам слід звернутися до Холмса*», «*ви мали б знати*», «*я б подумав, слід було здогадатися*» [11].

Дієслово *would* є одним із найскладніших для перекладу, бо має багато функцій: умовність, ввічливість, повторюваність у минулому, бажання, майбутність у минулому [2]. У мові Конан Дойля *would* часто трапляється в діалогах і розповідних фрагментах. Наприклад, «*I would ask you to wait*» [10] що перекладено як «*Я попросив би вас зачекати*» [11] або природніше – «*Прошу вас зачекати*» [12]. У прикладі «*He would often say*» [9] – «*Він часто казав*» [13] модальний компонент не перекладається окремо, бо українська форма минулого часу з прислівником часто вже передає повторюваність. У деяких випадках *would* створює атмосферу ввічливості або стриманості. Якщо перекладач відтворить його дослівно, український текст може стати надмірно штучним. Тому важливо зважати на жанрову природність діалогу.

У творах Конан Дойля модальні присудки виконують не лише граматичну, а й характеротворчу функцію. Мовлення Шерлока Холмса відзначається точністю, логічністю, інтелектуальною впевненістю. Тому в його репліках модальні конструкції часто звучать як інструмент дедукції. Коли Холмс використовує *must*, *cannot*, *could not*, він фактично вибудовує ланцюг доказів. Український переклад має зберегти цю інтонацію раціональної впевненості.

Мовлення Ватсона, навпаки, часто передає подив, сумнів або обмеженість знання. Він не завжди розуміє логіку Холмса, тому в його описах частіше з'являються конструкції зі значенням неспроможності або нерозуміння: «*I could not imagine*», «*I was unable to follow*», «*I could hardly believe*» [10]. Українські відповідники «*Я не міг уявити*», «*Я не міг збагнути*», «*Мені важко було повірити*» [12] добре передають позицію оповідача, який поступово наближається до істини разом із читачем.

Невдалий переклад модальності може змінити характер персонажа. Якщо Холмсові епістемічні висновки перекладати

надто м'яко, він здаватиметься невпевненим. Якщо репліки клієнтів перекладати надто категорично, зникне їхня тривожність. Якщо етикетні конструкції перекладати дослівно, діалог може звучати неприродно. Тому перекладач має зберігати баланс між точністю і стилістичною органічністю.

Висновки та перспективи до подальших досліджень. Отже, складні модальні присудки у творах Артура Конан Дойля є важливим граматичним, семантичним і стилістичним засобом. Переклад таких конструкцій українською мовою є складним через відмінності між англійською та українською граматичними системами. Англійська мова широко використовує модальні допоміжні дієслова, тоді як українська частіше передає модальність лексично, синтаксично або контекстуально. Тому перекладач має застосовувати різноманітні трансформації: граматичну заміну, лексичну заміну, модуляцію, компенсацію, конкретизацію, опущення або додавання модального елемента. Помилковий вибір відповідника може змінити зміст репліки або характер персонажа. Успішний переклад модальності забезпечує збереження атмосфери оригіналу, логіки дедуктивного мислення Шерлока Холмса та художньої переконливості українського тексту.

Література:

- Newmark P. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 1988. URL: https://books.google.com/books/about/A_Textbook_of_Translation.html?id=ABpMAAAAMAAJ
- Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman, 1985. URL: <https://dokumen.pub/a-comprehensive-grammar-of-the-english-language-0582517346-9780582517349.html>
- Баллі ІІІ. Синтаксис експліцитної модальності. Мовознавство. 2021. № 3. С. 66–73.
- Palmer F.R. Mood and modality. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. 243 p.
- Талан Н.І. Проблеми перекладу модальних дієслів з англійської на українську мову. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». 2020. № 2 (20). С. 320–326. <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2020-2-20-34>
- Tian X., Ptaszynski M. Translators as Mediators: A Corpus-Based Study on the Chinese–English Translation of Modal Verbs. *PLoS ONE*. 2025. Vol. 20, № 3. DOI: 10.1371/journal.pone.0320490. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC11952205/> (дата звернення: 11.05.2026).
- Safonova N., Alekseeva O., Yurchuk M. Rendering of English Modal Verbs CAN and COULD and Modal Equivalent TO BE ABLE TO into Ukrainian: A Corpus Approach. *Scientific Journal of Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine*. Series 9. Current Trends in Language Development, 30, 2025. P. 77–93. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series9.2025.30.07>
- Сухолин В. В. Модальність німецьких та українських дієслів. Зіставний аналіз. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2025. № 212. С. 236–241. URL: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/637> (дата звернення: 11.05.2026).
- Conan Doyle A. The Adventures of Sherlock Holmes. Project Gutenberg. URL: <https://www.gutenberg.org/ebooks/1661>
- Conan Doyle A. The Return of Sherlock Holmes. Project Gutenberg. URL: <https://www.gutenberg.org/files/221/221-h/221-h.htm>
- Conan Doyle A. Пригоди Шерлока Холмса / пер. Миколи Дмитренка. Електронна бібліотека української літератури. URL: https://ae-lib.org.ua/texts/doyle_the_adventures_of_sherlock_holmes_ua.htm
- Конан Дойл А. Шерлок Голмс: повне видання у двох томах / пер. Володимира Панченка. Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА». URL: <https://store.ababahalamaha.com.ua/holmes-bundle>
- Конан Дойл А. Пригоди Шерлока Голмса / пер. Євгена Тарнавського. Folio, 2023. URL: <https://folio.com.ua/books/prigodi-sherloka-golmsa>

Tarabukina T., Sitko A. The translation of English modal predicate in Arthor Conan Doyl novels

Summary. The article aims to explore the peculiar features of modal predicate translation based on Arthur Conan Doyle's Sherlock Holmes stories and their Ukrainian translations. The relevance of the topic is determined by the fact that modality is the important means of expressing the author's position, the logic of characters, psychological tension and various communicative nuances of literary text. In Conan Doyle's detective prose modal constructions perform a particularly significant function, as they are closely connected with deductive reasoning, the formulation of assumptions, the assessment of probability and the expression of doubt, obligation, advice, permission or polite request.

The paper analyzes the concept of a complex modal predicate as a grammatical construction that combines a modal component with a notional verb. The main types of modality characteristic of Conan Doyle's works are identified, including deontic, epistemic, dynamic, volitional and etiquette-related communicative modality. Special attention is paid to constructions with the modal verbs must, can, could, may, might, should, would as well as to their Ukrainian equivalents. It is proved that the translation of such constructions cannot be purely literal, since English and Ukrainian differ considerably in their grammatical means of expressing modality.

The article outlines the main translation difficulties, including polysemy of English modal verbs, the need to distinguish between deontic and epistemic modality, the rendering of perfect modal constructions, and the preservation of the individual speech characteristics of the characters. It is proved that the most productive translation techniques include grammatical substitution, lexical substitution, modulation, compensation, concretization, and adaptation to the norms of Ukrainian literary discourse. The study concludes that the successful translation of complex modal predicates helps preserve the logic of Sherlock Holmes's deductive reasoning, the stylistic specificity of the original text, and the artistic persuasiveness of the Ukrainian translation.

Key words: modality, complex modal predicate, translation transformations, epistemic modality, deontic modality, translation difficulties.

Дата першого надходження статті до видання: 15.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.10.2026